

Agata Ludera-Ruszel

**POJĘCIE KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH
W KONTEKŚCIE PRZEPISÓW
O PODNOSZENIU KWALIFIKACJI ZAWODOWYCH
PRZEZ PRACOWNIKÓW**

Przepisy o podnoszeniu kwalifikacji zawodowych przez pracowników zajmują ważne miejsce w ustawodawstwie pracy. Wyrazem wagi, jaką ustawodawca przykłada do podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników w realizacji interesów obu stron stosunku pracy, jest nadanie obowiązkowi pracodawcy ułatwiania podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników rangi podstawowej zasady prawa pracy w art. 17 k.p.

W następstwie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 marca 2009 r.¹, w którym Trybunał orzekł o niezgodności z Konstytucją RP art. 103 § 1 k.p., uchyleniu uległa dotychczasowa regulacja zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników zawarta w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej oraz Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 12 października 1993 r. w sprawie zasad i warunków podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych². Ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych³ z dniem 17 lipca 2010 r. wprowadziła do Kodeksu pracy nowe przepisy dotyczące podnoszenia przez pracowników kwalifikacji zawodowych, zawarte w art. 103¹–103⁶ k.p. W rezultacie obecnie kwestie z tym związane są przedmiotem regulacji na poziomie ustawowym.

Ustawodawca, dokonując wspomnianej nowelizacji, nie zdefiniował *expressis verbis* pojęcia „kwalifikacje zawodowe”. Brak jest także definicji le-

¹ K 28/08 (DzU z 2009 r., nr 58, poz. 485). Trybunał uznał, że art. 103 k.p. jest niezgodny z art. 92 ust. 1 Konstytucji przez to, że nie zawierał ani szczegółowo wskazanego zakresu spraw przekazanych do uregulowania w rozporządzeniu, ani wytycznych co do jego treści.

² DzU z 1993 r., nr 103, poz. 472 ze zm.

³ DzU z 2010 r., nr 105, poz. 655 – dalej jako ustawa z dnia 20 maja 2010 r.

galnej terminu „kwalifikacje”, którym ustawodawca wielokrotnie posługuje się w Kodeksie pracy obok pojęcia „kwalifikacje zawodowe”⁴. Podkreślenia wymaga, że od ustalenia zakresu znaczeniowego terminu „kwalifikacje zawodowe”, w szczególności na tle pojęcia „kwalifikacje”, którymi ustawodawca posługuje się zamiennie na gruncie wspomnianej wyżej ustawy, zależy prawidłowe stosowanie przepisów o podnoszeniu kwalifikacji zawodowych przez pracowników zawartych w art. 103¹–103⁶ k.p.

Ustalenie rzeczywistego sensu normatywnego przepisów prawnych wymaga przeprowadzenia ich wykładni⁵. Posługując się językową metodą wykładni, która opiera się na analizie słownej przepisu prawnego, należy odwołać się do znaczenia, jakie w odniesieniu do wskazanych terminów funkcjonuje w języku potocznym⁶. Według słownika języka polskiego przez kwalifikacje należy rozumieć „wyształcenie i uzdolnienia potrzebne do pełnienia jakiejś funkcji lub wykonywania jakiegoś zawodu”⁷. Natomiast przymiotnik „zawodowe” jest rozumiany jako „związany z jakimś zawodem, przygotowujący do zawodu”⁸. Zawód w języku potocznym to z kolei „wyuczone zajęcie wykonywane w celach zarobkowych”⁹.

Przepis art. 102 k.p. łączy pojęcie kwalifikacji zawodowych z rodzajem pracy lub stanowiskiem pracy. Rodzaj pracy może być zaś określony w umowie o pracę nie tylko przez wskazanie zawodu, ale także za pomocą funkcji, specjal-

⁴ Pojęcie kwalifikacji zostało zawarte w przepisach: art. 78 § 1 k.p., art. 94 pkt 2 k.p., 97 § 2 k.p., art. 237³ § 1 k.p., art. 237¹¹ § 5 pkt 2 k.p. Natomiast pojęcie kwalifikacji zawodowych występuje w przepisach: art. 17 k.p., art. 18^{3a} § 1 k.p., art. 18^{3b} § 1 i § 2 k.p., art. 18^{3c} § 3 k.p., art. 55 § 1 k.p., art. 67¹⁵ § 1 k.p., art. 71 k.p., art. 72 § 2 k.p., art. 77³ § 3 k.p., art. 94 pkt 6 k.p., art. 102 k.p., art. 103¹–103⁶ k.p., art. 186⁴ k.p., art. 191 § 2 k.p., art. 191 § 5 pkt 2 k.p.

⁵ A. Wolter, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 1998, s. 98. W doktrynie prawa cywilnego oraz w orzecznictwie podkreśla się przy tym, że nie wymagają wykładni przepisy, których brzmienie nie nasuwa wątpliwości, zgodnie z zasadą *clara non sunt interpretanda*. *Ibidem*, s. 98 [za:] J. Wróblewski, *Rozumienie prawa i jego wykładnia*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990, s. 58 i n. i 71.

⁶ *Ibidem*, s. 101. Powszechnie przyznaje się wykładni językowej pierwszeństwo przed pozajęzykowymi metodami wykładni. W rezultacie sięgnięcie do pozajęzykowych metod wykładni przepisu prawnego jest dopuszczalne, gdy rezultat uzyskany za pomocą dyrektyw językowych prowadzi do niedających się usunąć wątpliwości. Tak przykładowo: M. Ciarka, *Wykładnia językowa i jej granice*, dostępne na: <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/wykladnia-jezykowa-i-jej-granice.html> (06.02.2012 r.); Sąd Najwyższy w uchwałach: z dnia 18 października 2001 r., I KZP 22/01, OSNKW 2001/11-12, z dnia 11 stycznia 1999 r., I KZP 15/98, OSNKW 1999, z. 1–2, poz. 1, z dnia 8 lutego 2000 r., I KZP 50/99, OSNKW 2000, z. 3–4, poz. 24; wyrok NSA z dnia 5 sierpnia 2004 r., FSK 372/04, ONSAiWSA 2005/1/17.

⁷ *Słownik języka polskiego PWN*, dostępny na: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/kwalifikacje> (28.01.2012 r.).

⁸ *Ibidem*, dostępne na: <http://sjp.pwn.pl/slownik/2544670/zawodowy> (28.01.2012 r.).

⁹ *Ibidem*, dostępne na: <http://sjp.pwn.pl/szukaj/zaw%C3%B3d> (28.01.2012 r.).

ności, charakteru pracy lub czynności, które mają być przez pracownika wykonywane¹⁰. Podobnie zatrudnienie na określonym stanowisku pracy, poza posiadaniem określonego zawodu, może być uzależnione od spełnienia dodatkowych wymogów, takich jak przykładowo: posiadanie określonego stażu pracy, obywatelstwa polskiego, nieskazitelnego charakteru, odpowiedniego wieku, stanu zdrowia czy korzystanie z pełni praw publicznych i obywatelskich¹¹.

Językowa metoda wykładni zaleca, aby interpretowanym zwrotom prawnym nie nadawać znaczenia odmiennego od potocznego, chyba że istnieją dostateczne racje przemawiające na rzecz przypisania im innego znaczenia prawnego¹².

Treść art. 102 k.p. w sposób dostateczny uzasadnia odstępianie na gruncie Kodeksu pracy od powszechnego rozumienia pojęcia „kwalifikacje zawodowe”. W powołanym przepisie ustawodawca w sposób wyraźny nadał temu pojęciu swoje znaczenie, odmienne od tego, jakie funkcjonuje w języku potocznym.

W doktrynie prawa pracy obowiązuje pogląd o złożonym charakterze pojęcia kwalifikacji zawodowych, na które składają się wykształcenie i staż pracy oraz rzeczywiste kwalifikacje zawodowe mierzone konkretnym zasobem wiedzy i umiejętności, jakim faktycznie dysponuje jednostka. Podkreśla się, że wykształcenie i staż pracy z jednej strony wyznaczają poziom wiedzy i umiejętności pożądaną na danym stanowisku pracy, z drugiej zaś – służą pomiarowi rzeczywistych kwalifikacji zawodowych pracownika¹³. W tym ujęciu zakres wiedzy pracownika jest mierzony poziomem osiągniętego wykształcenia, zaś staż pracy pozwala ocenić praktyczne umiejętności pracownika w danym za-

¹⁰ M. Zieleniecki, *Kodeks pracy z komentarzem*, red. U. Jackowiak, Fundacja Gospodarcza, Gdańsk 1996, System Informacji Prawnej Lex Omega.

¹¹ Tak przykładowo: w odniesieniu do sędziów, asystentów sędziego i referendarzy ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (DzU z 2009 r., nr 56, poz. 459 ze zm.); w odniesieniu do radców prawnych ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (DzU z 2010 r., nr 10, poz. 65 ze zm.); w odniesieniu do prokuratorów ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze (DzU z 2008 r., nr 7, poz. 39 ze zm.).

¹² Z. Ziemiński [w:] A. Redelbach, S. Wronkowska, Z. Ziemiński (red.), *Zarys teorii państwa i prawa*, Wyd. PWN, Warszawa 1993, s. 197.

¹³ U. Jackowiak, *Kwalifikacje pracownicze w stosunkach pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1987, s. 12; A. Wiącek, *Prawne formy podnoszenia kwalifikacji zawodowych przez pracowników*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2009, nr 9, s. 29; Ł. Pisarczyk, *Obowiązek ułatwiania pracownikom podnoszenia kwalifikacji zawodowych*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2003, nr 4, s. 31. Zdaniem U. Jackowiak znaczenie formalnych kwalifikacji zawodowych jest szczególnie wyraźne w fazie nawiązania stosunku pracy. W tej fazie kwalifikacje zawodowe w ujęciu formalnym są dla pracodawcy źródłem informacji o poziomie i rodzaju przygotowania zawodowego przyszłego pracownika. Natomiast w czasie trwania stosunku pracy i w momencie jego ustania maleje znaczenie formalnych kwalifikacji zawodowych na rzecz rzeczywistego przygotowania zawodowego pracownika. U. Jackowiak, *Kwalifikacje pracownicze...*, s. 160–162.

wodzie. W rezultacie, jak wskazuje U. Jackowiak, w pewnych sytuacjach „rzeczywiste kwalifikacje zawodowe pracownika mogą być albo węższe, albo szersze od zakresu wytyczonego formalną płaszczyzną kwalifikacji zawodowych”¹⁴.

Odnosząc te spostrzeżenia do definicji „podnoszenia kwalifikacji zawodowych” zawartej w art. 103¹ § 1 k.p., trzeba przyjąć, iż na gruncie Kodeksu pracy przez kwalifikacje zawodowe należy rozumieć wiedzę i umiejętności potrzebne do wykonywania pracy określonego rodzaju lub na danym stanowisku¹⁵. Pojęcie wiedzy odnosi się przy tym do wiadomości teoretycznych zdobytych dzięki badaniom, uczeniu się, natomiast pojęcie umiejętności – do wiadomości praktycznych rozumianych jako „zdolność robienia użytku ze zdobytej wiedzy, nagromadzonego doświadczenia i posiadanych uzdolnień”¹⁶.

Sporne jest natomiast to, czy funkcjonujące na gruncie Kodeksu pracy pojęcia „kwalifikacje” i „kwalifikacje zawodowe” to pojęcia tożsame. B. Budka jest zdania, że „wykładnia językowa pojęć kwalifikacji i kwalifikacji zawodowych powinna doprowadzić do otrzymania różnych zbiorów desygnatów tych pojęć. Przymiotnik zawodowe zawęży bowiem pierwszy ze zbiorów, ograniczając go jedynie do kwalifikacji związanych z danym zawodem”¹⁷. W rezultacie autor proponuje, aby „konsekwentnie dokonywać rozróżnienia pomiędzy kwalifikacjami a kwalifikacjami zawodowymi we wszystkich przepisach, które zawierają powyższe sformułowania”¹⁸. Na poparcie swego stanowiska przytacza szereg argumentów, odwołując się do reguł wykładni językowej i systemowej, a także zasad techniki prawodawczej oraz zasady racjonalnego ustawodawcy¹⁹.

Stanowisko B. Budki z teoretycznego punktu widzenia jest poprawne. Nie ulega wątpliwości, że w języku potocznym pojęcie kwalifikacji jest pojęciem znaczeniowo szerszym od pojęcia kwalifikacji zawodowych, gdyż obejmuje nie tylko wiedzę i umiejętności potrzebne do wykonywania konkretnego zawodu, ale także niezbędne do pełnienia jakiejś funkcji. O ile w języku potocznym uzasadnione jest konsekwentne dokonywanie ścisłego rozróżnienia między pojęciami kwalifikacji i kwalifikacji zawodowych, o tyle stanowisko to doznaje ograniczeń na gruncie Kodeksu pracy, zawierającego w swej treści oba wskazane terminy.

¹⁴ *Ibidem*, s. 12–13.

¹⁵ W piśmiennictwie prawniczym funkcjonuje także pojęcie kwalifikacji pracowniczych jako pojęcie zbiorcze obejmujące kwalifikacje zawodowe, obywatelskie i moralne – szerzej na ten temat: *ibidem*, s. 10–31.

¹⁶ *Ibidem*, s. 12–13.

¹⁷ B. Budka, *Kwalifikacje a kwalifikacje zawodowe pracowników*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 2009, nr 6, s. 10.

¹⁸ *Ibidem*, s. 10.

¹⁹ *Ibidem*, s. 9–11.

Punktem wyjścia dla przyjęcia tej tezy będzie, zasługujący na aprobatę, pogląd wyrażony w omamianym zakresie przez U. Jackowiak. Autorka wskazała, że w sytuacji gdy ustawodawca używa ogólnie pojęcia „kwalifikacje”, bez jakiegokolwiek bliższego określenia, dla ustalenia zakresu tego pojęcia konieczne jest „przeanalizowanie całego tekstu prawnego i zrekonstruowanie znaczenia użytego terminu z uwzględnieniem kontekstu językowego oraz celu, jakiemu to pojęcie ma służyć”²⁰.

Odwołując się do tego stanowiska, należy uznać, iż na gruncie Kodeksu pracy pojęcia „kwalifikacje” i „kwalifikacje zawodowe” mają tożsame znaczenie, tj. odpowiedni zasób wiedzy i umiejętności niezbędny do wykonywania pracy określonego rodzaju lub do zajmowania określonego stanowiska²¹. Dodatkowego argumentu na rzecz tego poglądu dostarcza wyrażona wcześniej teza, że ustawodawca nadał pojęciu kwalifikacji zawodowych funkcjonującemu w przepisach Kodeksu pracy znaczenie odmienne od przyjętego w języku potocznym, łącząc je z rodzajem lub stanowiskiem pracy, a nie z konkretnym zawodem.

W doktrynie powszechnie przyjmuje się, że kwalifikacje zawodowe określone, zgodnie z art. 102 k.p., w układach zbiorowych pracy, regulaminach wynagradzania oraz w rozporządzeniach regulujących zasady wynagradzania pracowników państwowej sfery budżetowej spełniają w prawie pracy dwie funkcje. Po pierwsze są warunkiem zatrudnienia w określonym zawodzie lub na danym stanowisku. Po drugie stanowią jedno z kryteriów ustalania wysokości wynagrodzenia za pracę²².

Podsumowanie

Z treści art. 102 k.p. płynie wniosek, iż na gruncie Kodeksu pracy przez kwalifikacje zawodowe należy rozumieć wiedzę i umiejętności potrzebne do wykonywania pracy określonego rodzaju lub na określonym stanowisku. Z powołanej definicji wynika, iż występującemu w przepisach Kodeksu pracy pojęciu kwalifikacji zawodowych ustawodawca nadał swoiste znaczenie, odmienne od tego, jakie funkcjonuje w języku potocznym. Wykładnia językowa pojęcia

²⁰ U. Jackowiak, *Kwalifikacje pracownicze...*, s. 11.

²¹ Zob. także pogląd wyrażony w tym przedmiocie przez T.M. Nycz w: *eadem, Kwalifikacje a kwalifikacje zawodowe*, dostępne: http://prawo-pracy.pl/kwalifikacje_a_kwalifikacje_zawodowe-a-283.html (30.01.2012 r.)

²² B. Surdykowska, *Podnoszenie kwalifikacji zawodowych – wyzwanie dla partnerów społecznych*, „Kontrola Państwowa” 2010, nr 10, s. 131; A. Wiącek, *Prawne formy...*, s. 29; J. Skoczyński, *Kodeks pracy. Komentarz*, red. Z. Salwa, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2002, s. 365; Z. Salwa, *Kodeks pracy po nowelizacji. Komentarz*, wyd. Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 1996, s. 152.

„kwalifikacje zawodowe” nakazuje odnosić je do konkretnego zawodu jako wyuczonego zajęcia wykonywanego w celach zarobkowych. Zasady rządzące wykładnią językową dopuszczają możliwość odstąpienia od językowego znaczenia interpretowanego terminu, pod warunkiem że istnieją dostateczne racje, które to odstąpienie uzasadniają. W zakresie pojęcia „kwalifikacje zawodowe” treść art. 102 k.p. uzasadnia odstąpienie od znaczenia potocznego na rzecz znaczenia, jakie nadał mu ustawodawca. Pojęcie kwalifikacji zawodowych na gruncie Kodeksu pracy ma zakres szerszy niż w języku potocznym, gdyż nie ogranicza się jedynie do zawodu, ale do rodzaju pracy lub stanowiska. Rodzaj pracy może być zaś określony nie tylko za pomocą zawodu, ale także za pomocą stanowiska, funkcji czy rodzaju czynności, które pracownik ma wykonywać. Ponadto zatrudnienie na określonym stanowisku czy do wykonywania określonego rodzaju pracy, poza posiadaniem określonego zawodu, może być uzależnione od spełnienia dodatkowych wymogów, takich jak przykładowo: wiek, stan zdrowia, obywatelstwo czy korzystanie z pełni praw publicznych i obywatelskich. Ustawodawca, odnosząc pojęcie kwalifikacji zawodowych do rodzaju pracy lub stanowiska, jednocześnie zrównał to pojęcie z terminem „kwalifikacje”. W rezultacie znaczenie obu pojęć jest na gruncie Kodeksu pracy tożsame.

**THE CONCEPT OF PROFESSIONAL QUALIFICATION
IN THE CONTEXT OF REGULATIONS ON IMPROVEMENT
OF PROFESSIONAL QUALIFICATIONS BY EMPLOYEES”**

Summary

The aim of the article is to provide a definition of the concept of professional qualification, which has been found in the regulations of Labor Code. The definition of the concept of professional qualification is essential for carrying out the interpretation and application of the regulations on improvement of professional qualifications by employees. The main thesis of the article is that the definition of professional qualifications in Labor Code is different from the one which is occurring in everyday language. The legislator link the concept of professional qualifications which the job or position and equated them with the term of qualifications. As a result, both the concept of qualifications and professional qualifications are the same in Labor Code.